

ABDÜLHÂLİM EFENDİ'NİN TERCÜMESİNDEN HAREKETLE MOLLÂ CÂMÎ'NİN ŞEVÂHİDÜ'N-NÜBÜVVE ADLI ESERİNİN KAYNAKLARI

Faruk SÖNMEZ*

E-mail: faruksonmez123@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5336-5300>

Citation/©: Sönmez, F. (2020). Abdülhâlîm Efendi'nin tercümesinden hareketle Mollâ Câmî'nin şevâhidü'n-nübüvve adlı eserinin kaynakları. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 83-96.

Öz

Şevâhidü'n-nübüvve, Molla Câmî'nin tefsir, hadis, siyer ve daha pek çok İslâmî kaynaklardan istifade ederek, Hz. Peygamber'in nübüvvetini delillerle anlattığı eseridir. Eser Alf Şîr Nevâyî'nin isteği üzerine h. 885 (m. 1480) yılında kaleme alınmıştır. Arapça ve Farsça yazılmış başka *Şevâhidü'n-nübüvve*, eserleri olmakla birlikte bu eserler içerisinde en meşhuru Câmî'nin eseridir. Mollâ Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'sinin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu tercüme içerisinde Kâtip Çelebî'nin de *Keşfü'z-zünün*'da belirttiği gibi dil ve üslup bakımından en başarılısı Abdülhâlîm Efendi'nin eseridir.

Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin en önemli eserlerinden biri de Mollâ Câmî'den çevirdiği *Şevâhidü'n-nübüvve*'sinden tercümesidir. Ahîzâde, Mollâ Câmî'nin eserine sadık kalarak eseri aslına uygun bir şekilde tercüme etmiştir. Bu çalışmada Mollâ Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'si ve Türkçeye yapılmış tercümelemlerden olan, Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'sinden bahsedilecektir. Bu çerçevede Mollâ Câmî'nin Farsça kaleme aldığı *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eseri temel alınarak; Türkçe bir tercümesi olan Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin *Şevâhidü'n-nübüvve* Tercümesi üzerinden eserin kaynakları incelenecektir.

Anahtar Kavramlar: Mollâ Câmî, Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, Şevâhidü'n-nübüvve, Tezkire, Delil.

* Arş. Gör. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü.

BASED ON THE TRANSLATION OF AHIZADE ABDULHALİM EFFENDİ, THE SOURCES OF THE WORK OF MOLLA JAMI NAMED SHAWAHEED AL-NUBUWWA

Abstract

Shawaheed al-Nubuwwa is the work of Molla Jami, which he has proved Muhammad's prophethood with evidence by taking advantage of tafsir, hadith, prophetic biography and many other Islamic works. The work was written in h. 885 (1480) at the request of Ali Shir Nawayi. Although there are other Shawahid al-Nubuwwa works written in Arabic and Persian, the most famous of these works is Jami's. Four translations of Molla Jami's Shawaheed al-Nubuwwa have been translated into Turkish. As mentioned by Katip Chalabi in Kashf al-Zunun, the most successful in terms of language and style is the work of Ahizade Abdulhalim Effendi.

One of the most important works of Ahizade Abdulhalim Effendi is the translation work translated by Molla Jami from Shawaheed al-Nubuwwa into Turkish in h. 1009 (1600/1601). Ahizade translated the work in accordance with its original form by faithfully to Molla Jami's work. In our study, we will talk about the Shawaheed al-Nubuwwa of Molla Jami and a Turkish translation Shawaheed al-Nubuwwa of Ahizade Abdulhalim Effendi. In this context, based on the work written by Molla Jami in Persian, Shawaheed al-Nubuwwa; the sources of the work will be examined through Turkish translation of Ahizade Abdülhalim Effendi.

Keywords: Molla Jami, Ahizade Abdülhalim Effendi, Shawaheed al-Nubuwwa, Tazkirah, Evidence.

Giriş

Türk edebiyatında daha çok Mollâ Câmî olarak bilinen Abdurrahmân Câmî'nin asıl adı Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmüddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî'dir (Okumuş, 1993, s. 94). Mollâ Câmî, h. 817 (m. 7 Kasım 1414) yılında Horasan'ın Câm ilinin Hurcerd köyünde dünyaya gelmiştir (Devletşah, 1977, s. 561). Câmî, Timur Devleti'nin güçlü hükümdarı Sultan Hüseyin Baykara döneminde yaşamış âlim bir şairdir. Kelam, tasavvuf, şiir ve dinî pek çok alanda kırktan fazla eser kaleme almış bir mütefekkindir. Geldiği aile, yetiştirdiği kültürel muhit ve bulunduğu ilmi meclisler onun iyi bir şahsiyet olarak yetişmesine vesile olmuştur. Keskin zekâsı, ilmî istidadı, fikirleri ve çeşitli kabiliyetleri hasebiyle, devrin sultanları başta olmak üzere birçok âlimin dikkatini celp etmiştir (Hikmet, 1994, s. 6).

Timur Devleti'nin önemli merkezlerinden olan Semerkand ve Herat'ta yaşayan Câmî, kendi coğrafyası dışındaki diğer hükümdarların da takdirlerine mazhar olmuştur (Algar, 2016, s. 85). Türk coğrafyasında olması hasebiyle Türk hükümdar ve âlimleriyle iyi ilişkiler kurmuştur. Mollâ Câmî'nin bu ilişkileri sadece Türk devlet adamlarıyla sınırlı kalmamıştır.

Nitekim Câmî'nin hemen hemen bütün eserleri Türkçeye tercüme edilmiştir. Bunun yanında Osmanlı şairleri Câmî'nin eserlerine nazireler, tahmisler ve tanzirler yazarak ona olan hayranlıklarını belirtmişlerdir. Bu bakımdan Câmî'nin Türk edebiyatı üzerinde derin izler bıraktığı söylenebilir. (Turgut, 2013, s. 63). Osmanlı coğrafyasında Mollâ Câmî'nin manzum eserlerinin yanı sıra mensur eserleri de çok rağbet görmüştür. *Baharistân*, *Nefehat'l-üns* ve *Şevâhidü'n-nübüvve* Osmanlı sahasında farklı yüzyıllarda çevirileri yapılmış başlıca eserlerdir.

1. Mollâ Câmî'nin Şevâhidü'n-nübüvve'si

Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini konu edinen pek çok edebi tür vardır. Bunlar "*Delâ'ilü'n-nübüvve*, *A'lâmü'n-nübüvve*, *Şevâhidü'n-nübüvve*, *Me'âricü'n-nübüvve*, *Hasâ'isü'n-nebi*, *Beşâ'irü'n-nübüvve*, *İsbâtü'n-nebî*, *İsbâtü'r-risâle*, *Âyâtü'n-nübüvve* ve *Hüccetü'n-nübüvve*'dir. Bu türler aynı amaçla yazılmış olsalar da aralarında birtakım farklılıklar vardır. Bu farklar çok belirgin olmayıp küçük nüanslarla birbirinden ayırt edilebilir. Bu türler içerisinde en yaygın olanı *Delâ'ilü'n-nübüvve*'dir. *Şevâhidü'n-nübüvve* ise müstakil bir tür olarak çok bilinmeyip daha çok Mollâ Câmî'nin eseriyle tanınmıştır. Bu sebeple *Şevâhidü'n-nübüvve* denildiğinde akla ilk olarak Mollâ Câmî'nin eseri gelir (Ahatlı, 2011, s. 87).

Şevâhidü'n-nübüvve'nin tam adı *Şevâhidü'n-nübüvve li-takviyeti ehli'l-fütüvve* olup h. 885 (m. 1480) yılında Alî Şîr Nevâyî'nin isteği üzerine kaleme alınmıştır. *Şevâhidü'n-nübüvve*, *Nefehâtü'l-üns*'ün ilk cildi ya da tamamlayıcısı mahiyetinde bir eserdir. Farsça yazılan eser; sebep-i teliften sonra, bir mukaddime, yedi rükün ve bir hatimedden meydana gelmektedir (Öz, 2010, s. 20). Mollâ Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserini Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğuna; kutsal kitaplar başta olmak üzere, hadis, tefsir, siyer, İslam tarihi ve menkıbe kitaplarını kaynak kullanarak yaklaşık beş yüz rivayeti bir araya getirmesiyle oluşturmuştur. *Şevâhidü'n-nübüvve*, Farsçada bu isimle kaleme alınmış ilk eserdir. Mensur bir eser olan *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin içerisinde yer yer manzum parçalar da mevcuttur. Bunun yanında eserin içerisinde Arapça yazılmış ayet, hadis, şiir ve pek çok kelamı kibarlar vardır. *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin Türkiye'deki muhtelif kütüphanelerde on beş civarında yazma nüshası mevcuttur. Eser, h. 1279 (m. 1863), h. 1288 (m. 1871) yıllarında Hindistan'da, 1876 ve 1882 yıllarında Leknek'de ve 1379 yılında da Tahran'da basılmıştır (Öz, 2010, s. 20). Çalışmanın konusunu oluşturan *Şevâhidü'n-nübüvve'nin* Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelemlerin sonuncusu Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi tarafından yapılmıştır.

2. Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi

XVI. yüzyıl ulemâ zümresine mensub "Ahîzâde" ailesinden gelen Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, h. 963/ (m. 1556) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Kaynaklarda adı Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, künyesi ise Abdülhâlîm Hâlîm b. Mehmed b. Nurullâh b. Yusuf olarak geçmektedir. Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, baba tarafından dedesi Nurullâh Efendi (v.

989/1575) Muhaşşi Ahî Çelebî'nin damadıdır. Muhaşşi Ahî Çelebî'ye nispetle aile mensuplarına "Ahîzâde" denilmiştir (Kurtuluş, 2014, ss. 225-226). Aynı zamanda bir şair olan Ahîzâde, şiirlerinde "Hâlîmî" mahlasını kullanmıştır (Mehmed Süreyya, 1996, s. 111). Ahîzâde Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemi padişahları; Kânûnî Sultân Süleymân (v. 974/1566), II. Selim (v. 982/1574), III. Murad (v. 1003/1995) ve III. Mehmed (v. 1012/1603) dönemlerinde İstanbul, Bursa ve Edirne'de farklı vazifelerinde bulunmuş büyük bir devlet adamıdır. Kadılık, kazaskerlik, müderrislik gibi görevlerin yanında; mütercimlik, hattatlık ve şairlik gibi meziyetlere sahip çok yönlü bir şahsiyettir. Hayatı hakkında pek çok tarih ve tabakat kitabı bilgi vermektedir (Güleç, 1988, s. 548). Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin hayatı, eserleri ve şahsiyeti ile ilgili en önemli bilgileri talebesi olan Nevî-zâde Atâ'i'nin "Hadâikü'l-hakâik fi Tekmileti's-şakâik" adlı eserinden öğreniyoruz (Atâ'i, 2017, ss. 1306-1312). Ahîzâde, yakalandığı şirpençe hastalığından rahatsızlanarak h. 1013 (m. 1604) yılında ebediyete irtihal etmiştir. Kardeşi Şeyhülislam Ahîzâde Hüseyin Efendi tarafından Fatih'te yaptırılan Çukur Medresesi'ne bitişik türbede medfundur (Güleç, 1988, s. 548).

3. Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi

Mollâ Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserinden Türkçeye dört tercüme yapılmıştır. Bunlar Lâmi'î Çelebî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi* h. 915 (m. 1510), İbrahim İbn Hızır'ın *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi* h. 918 (m. 1512/1513), Senâ'î'nin *Şevâhidü'n-nübüvve Tercümesi* h. 962 (m. 1554/1555) ve sonuncusu olan Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi'nin tercümesi h. 1009 (m. 1600/1601) tarihinde çevirilmiştir. Dönemin sultanı III. Mehmed'e sunulan eser Edirne'de kaleme alınmıştır. Eserin yurt içinde ve yurt dışında tespit edilmiş 24 nüshası mevcuttur. Tercümenin "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275" kaydındaki nüshası 523 varak olup en hacimli nüshasıdır. Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, tercümede Mollâ Câmî'nin *Şevâhidü'n-nübüvve*'sine bağlı kalarak aslına uygun bir tercüme yapmıştır. Metnin tamamında Ahîzâde'nin eklemesi olan Türkçe 63 beyit, 6 kıta ve 8 mısra bulunmaktadır. Bu eklemelerine rağmen mütercim, Mollâ Câmî'nin kullandığı kaynakları değiştirmemiştir.

4. Şevâhidü'n-nübüvve'de Kullanılan Kaynaklar

Mollâ Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*'de Hz. Muhammed'in peygamberlik delillerini ortaya koyarken pek çok farklı kaynaktan istifade etmiştir. Bu kaynakların başında İslam dininin temel referans kitabı Kur'ân-ı Kerîm ile diğer kutsal kitaplar gelmektedir. Eserde ayetler Arapça şekliyle gösterilmiştir. *Şevâhidü'n-nübüvve*'de ayrıca hadis kaynaklarından da istifade edilmiştir. Bu kaynaklar bazen muhaddisler ve kaynakları belirtilerek verilmiş, bazen de kaynağı belirtilmeden konuyla ilgili hadisler aktarılmıştır. Yine Tevrât, Zebûr ve İncil gibi kutsal kitaplardan çok sayıda alıntı yapılmıştır. Câmî, bu kaynakların yanında devrin bazı; tasavvuf, tarih ve dini eserlerinden de istifade etmiştir. Bu eserlerin yanında ismen kaynak verdiği âlimler de bulunmaktadır. Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, *Şevâhidü'n-nübüvve* Tecümesi'nde Molla Câmî'nin kaynaklarına sadık kalarak herhangi bir ekleme

yapmamıştır. Bu nedenle çalışmamız Mollâ Câmî'nin Farsça eseri temel alınıp örnekleri Türkçe tercümelerinden biri olan Ahîzâde Abdülhâfîm Efendi'nin *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı tercümesinden verilmiştir. Kaynaklara verilen örnekler Ahîzâde tercümesinin "Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Fatih Nu: 4275" kaydındaki nüshasından verilmiştir. Bu nüsha gerek tarih olarak müellif nüshasına yakın olması gerekse en çok rivayet ihtiva etmesi bakımından tercih edilmiştir. Mollâ Camî, *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserini kaleme alırken yararlandığı kaynak eser ve şahıslar şu şekildedir:

5. Kutsal Kitaplar

5.1. Kur'ân-ı Kerîm

Kur'ân-ı Kerîm, yüce Allah tarafından Cebrâil (a.s.) vasıtasıyla son peygamber olan Hz. Muhammed'e indirilen kutsal kitaptır. Kur'ân-ı Kerîm, 114 sure ve 6666 (veya 6236) ayetten müteşekkildir. Kutsal kitabımız Fatıha suresi ile başlayıp Nas suresi ile bitmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi olarak kabul edilmektedir. Mollâ Câmî de *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserinde Hz. Peygamber'in peygamberlik delillerini; ayet, hadis ve bazı dinî kaynaklar kullanarak ortaya koymuştur. Bu kaynaklar içerisinden kuşkusuz en önemli yeri Kur'ân-ı Kerîm tutmaktadır. Mollâ Câmî, delil getirirken kullandığı kaynaklar içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'i diğer kaynaklardan ayırarak farkını şu şekilde zikretmiştir: "*Kur'ân-ı 'azîmüştân ve tenzîl-i cezyîl-i celîlü'l-'unvân nice ve cûhdan mu'cizedür hüccet-i i'câzi budur ki, fûşâhat-ı müfredât-ı kelimâtı ve belâğat-ı nazm-ı leţâfet-i semâtı bir vech üzeredür ki, cümle-i feşâha-i 'Arab ve belâğâ-i aşhâb-ı urb-ı kemâl-i intizâm ve insicâm üzere olan nazm-ı bed'ü'l-nizâmîni mişalini irâdeden 'aczi kuşûrlarına i'tar olan ol talebe-i müstehtîl talebe liyâkatleri olmadığına ikrâr bahrinden igtirâf itdiler.*" (Ahîzâde, h. 1009, vr. 252).

Şevâhidü'n-nübüvve'de en çok istifade edilen kaynak Kur'ân-ı Kerîm'dir. Mollâ Câmî, eserinde Kur'ân-ı Kerîm'i 11 defa ismen zikredip doğrudan kaynak olarak belirtmiştir. Bunun yanında Câmî, 44 sureden 139 ayeti alıntı yapıp Efendimizin peygamberliğine delil olarak göstermiştir. *Şevâhidü'n-nübüvve*'de iktibas edilen ve delil gösterilen sureler şunlardır: Fâtiha, Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Hûd, İbrâhim, Hicr, İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiyâ, Nûr, Şu'âra, Neml, Kasas, Rûm, Lokman, Fâtır, Yâsîn, Şurâ, Ahkaf, Muhammed, Fetih, Hucûrât, Kamer, Vâkıa, Mücâdele, Mümtehine, Saff, Cumâ, Tahrîm, Kalem, Müddessir, Kıyâmet, Fecr, Duhâ, Alâk ve Kevser'dir. *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin mukaddime kısmında Kehf suresinden bir ayet şu şekilde alınmıştır:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ (18/Kehf 2). "*buyurulup küfr ü imân Rabbü'l-'alemîniñ intifâ'ı olmadığı cihetden siyyân olduğu iş'âr olunup ammâ avâhîr-i 'ahd-ı hümâyün ve eķ'âşi zamân-ı sa'âdet-numunlarında cenâb-ı Rabbü'l-'ibâd ve şaraf-ı bâşeref-i melik-i cevâddan kitâl ü cihâd ile mükellef ve zât-ı bî-enbâz-ı sa'âdet-ihrâz*

“*Ya‘ni ya Muhammed tâc-ı pür-ibtihâc risâletle tezyîn ve bu hıdmet-i behiyye için taşhîs ü ta‘yîn iderim şol maşlaḥat için ki ḥâline şâhid ve onların nik ü bedini mütefaḥḥîş ve müte‘âhid olup ḥilye-i İslâm ve şelâḥla müteḥalli ve rezâil-i küfr ü fücûrdan müteḥalli olanlara şevâb-ı bî-ḥişâbla tebşîr ü kâfir u ‘âşî fâsiḳ u mürtekib-i ma‘âşî olanları teḥvîf ü taḥzîr idesin ümmî olan tâife ki murâd tâife-i ‘Arab’dur dimişlerdür.”* (Ahîzâde, h. 1009, vr. 33-34).

5.4. Zebûr

İslam dinine göre Zebûr, yüce Allah tarafından Hz. Dâvûd’a (a.s.) indirilen kutsal bir kitaptır. İslam’da Zebûr’un da İncil ve Tevrat gibi zamanla tahrif edildiğine inanılır (Gürkan, 2013, ss. 171-173). Şevâhidü'n-nübüvve’de Hz. Muhammed’in nübüvvetine Zebûr’dan bir alıntı yapılmıştır. Hz. Muhammed’in peygamberlik delili şu şekilde zikredilmiştir. “*Ve yine Ḥazret-i Dâvûd ‘aleyhi’s-selâm buyurdılar ki Zebûr’da mezbûrdür ki;*”

اللهم ابعث منهم السنة بع الفترة

“*Ya‘ni bir peygamber irsâl ile ki Tevrât sünnetini iḳâmet itsün fitratından sonra bundan murâd itse Ḥazret-i Muhammed şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem zirâ Ḥazret-i Dâvûd’dan sonra Tevrat-ı şeri‘âtını ba‘dü’l-‘aşra iḳâmet ider peygamber ol Ḥazret-i ‘Alî’den ḡayrı bu kadar ki ‘İsa ‘aleyhi’s-selâm fitratından sonra ba‘iş olunmuş degildir”* (Ahîzâde, h. 1009, vr. 33).

6. Hadis Kitapları

6.1. Sahîh-i Buhârî

Muhammed b. İsmail el-Buhârî h. 194 (m. 810) yılında Buhâra’da dünyaya gelmiştir. Dönemim önemli ilim merkezlerinden olan Basra, Şam, Hicaz, Kufe, Mısır ve Bağdat’ta bulunmuş ve buralardaki önde gelen muhaddislerden hadis ilmini tahsil etmiştir. Buhârî, h. 256 (m. 870) tarihinde Buhâra şehri yakınlarındaki Hartenk’te vefat etmiştir (el- A‘zamî, 1992, ss. 375-376).

Müslüman toplumlarında *Sahîh-i Buhârî* diye anılan eser Buhârî’nin on altı yıllık emeklerinin mahsulüdür. *Sahîh-i Buhârî*, mükerrerler dahil 7275 hadis ihtiva etmektedir. İslam âlimlerince Kur’ân-ı Kerîm’den sonra en çok itimat edilen kitaptır. Bu sebeple eser üzerine pek çok tercüme, şerh ve akademik incelemeler yapılmıştır (el- A‘zamî, 1992, ss. 375-376).

Şevâhidü'n-nübüvve’de, Arapça orijinali veya Türkçeye tercüme edilmiş şekliyle 28 hadis bulunmaktadır. Bu hadislerin kaynağına baktığımızda pek çoğunun temel kaynağı *Sahîh-i Buhârî*’dir. Mollâ Câmi Şevâhidü'n-nübüvve’de eser ismi zikrederek üç yerde *Sahîh-i Buhârî*’den alıntı yapmıştır. Buhârî’de kaynağı bulunan aşağıdaki hadis, metin içerisinde şu

şekilde geçmiştir. “*Benî İsrâ’îl’den ahz ü istirdād ve mülk ü salṭanatu dahı anlardan nez’ ü ib’ da idüp bir kabîle-i nebîleye idā’ itdüm ki راعٍ وكلکم مسئول عن رعيتہ* (Buhârî, Cuma, 10 (I,304) *rütbesine isti’dād ve ‘ināyet-i ‘aliyye-i İllāhî’yyeden istifāza ü istimdād için ra’î-i eġnām ile iġtînām ideler ve ‘izzeti bir kavimde vażı’ idem ki*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 12).

6.2. et-Târihu'l-Kebîr

Buhârî'nin *el-Câmi'u's-Sahîh*'den sonraki en önemli hadis eseridir. Buhârî, daha on sekiz yaşındayken eserini yazmaya başlamış ve vefatına yakın bir zamanda tamamlamıştır. *et-Târihu'l-Kebîr* başta sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tabiîn olmak üzere müellifin zamanına kadar hadis nakleden kadın, erkek, sika ya da zayıf râviler ile ilgili kısa bilgiler ihtiva etmektedir. Râviler hakkında verdiği bilgiler açısından çok önemli olan eser, 2500 civarında hadis ihtiva etmektedir (Buhârî, 2001, ss. 8-10).

Şevâhidü'n-nübüvve'de Buhârî'nin *et-Târihu'l-Kebîr*'ine bir yerde atıfta bulunmuştur. Bu atıf Hz. Muhammed'in nev-i şahsına münhasır güzel kokusunu anlatmak için yapılmıştır: “*İmâm Buḥârî raḥimehu ‘İllâhi te’âlâ ‘aleyhi Târîḫ-i Kebîr’inde dimişdür ki, ol Ḥazret-i ‘alî-rütbet ḳudum-ı sa’âdet-tevâmı bir râhdan murûr u ‘ubûr buyursalar ‘uḳb-ı ḥamîdü’l-âḳibelerince ol tarîḫ-i müstakime sülûk iden büy-ı iḳdâm-ı sa’âdet-encâmların istiṣâm ile cenâb-ı pür-nürin murûrını tıyûr ve büy-ı dilâ-viz-i’anberinden toyardı.*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 244).

6.3. Kitâbü's-Sünen

Eserin müellifi olan Ebû Dâvûd es-Sicistânî h. 202 (m. 817-18) tarihinde İran ile Afganistan arasındaki bir sınır bölgesi olan Sicistân adlı köyde dünyaya gelmiştir. Zengin bir aileden gelen Ebû Dâvûd Sicistân'daki ilk tahsilinden sonra hadis ilmini arttırmak için önce Bağdat'a daha sonra da Basra'ya giderek burada uzun süre kaldı. Ebû Dâvûd, başta Müslim b. İbrâhim el-Ezdî olmak üzere Tebuzekî, Ebû'l-Velîd ve Ârim el-Basrî gibi önemli âlimlerden hadis ilmini tahsil etti (Ebû Dâvûd, ts, s. 3-16).

Kitâbü's-Sünen, *Kütüb-i Sitt*e'deki altı hadis kitabından biridir. Ebû Dâvûd'un hayatı boyunca topladığı 500.000 hadisten 4800 tanesini seçerek oluşturduğu hadis kitabıdır. Eser ahkâm hadisleri ihtiva edip sünen türünün en muteber kitaplarındandır. Ebû Dâvûd, eserini hocası olan Ahmed b. Hanbel'e takdim ederek onun takdirini almıştır (Ebû Dâvûd, ts, ss. 3-16).

Mollâ Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*'de Kitâbü's-Sünen'den iki alıntı yapmıştır. Bu alıntıların birincisi Ehl-i Beyt ile ilgilidir. İkinci alıntı ise Hz. Peygamber'den sonra gelecek olan halifelerin ismi ve sırası hakkındadır. Ehl-i Beyt ve sonrasında gelen halifeler ile ilgili *Kitâbü's-Sünen*'den şu şekilde alıntı yapmıştır. “*Kitâbü's-Sünen adlu kitâbında Ebû Dâvûd raḥmetu ‘İllâhi ‘aleyhi buyurmuşlar ki, ḥalife-i ḥamiseden biri Ebû Bekr ve biri ‘Ömer ve biri ‘Oṣmân ve biri ‘Alî’dür.*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 389).

6.4. Câmî'ü'l-usûl

İbnü'l-Esîr Mübârek b. Muhammed olarak bilinen âlimin tam künyesi; Ebû's-Seâdât Mecdüddîn el Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî'dir. H. 544 (m. 1149) tarihinde Cizre'de dünyaya gelmiştir. Bir takım devlet görevlerinin yanında asıl ününü ilmine borçludur. İbnü'l-Esîr; tefsir, hadis, edebiyat ve biyografi alanlarında vukufiyeti olan çok yönlü bir âlimdir. İbnü'l-Esîr, h. 606 (m. 1210) tarihinde vefat etmiştir (İbnü'Esîr Mecdüddin, 1963, ss. 9-20).

Tam ismi *Câmî'ü'l-usûl li-ehâdisi'r-Resûl* olan eser *Kütüb-i Sitte*'deki hadisleri bir araya getirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Eser Mebâdî, Makasid ve Kitâbü'l-Levâhik adlı üç bölümden meydana gelmektedir. İbnü'l-Esîr kitabında hadisleri Buhârî ve Müslim'deki şekilleriyle almıştır (Çakan, 1985, ss. 102-104).

Şevâhidü'n-nübüvve'de, Câmî'ü'l-usûl'den iki alıntı yapılmıştır. Bu alıntılardan ilki Hz. Peygamberin kıyamet gününü ve şartlarını zikrettiği rivayettir. İkinci alıntı ise Efendimizin yakın gelecekte doğacak olan torunu Hz. Hasan'ın vasıflarını anlatmak için yapılmıştır. Hz. Peygamberin kıyamet gününü ve şartlarını anlattığı olay, *Câmî'ü'l-usûl*'den nakille şu şekilde aktarılmıştır: “*Ya'ni Câmî'ü'l-usûl'de kıyâmet günü ve şartlarının 'âlametlerini beyân itdüğü zamân, İbn Mes'ûd rağıya 'llâhu 'anhu rivâyet itmiş ki*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 470).

7. Siyer Kaynakları

7.1. Şerefü'l-Mustafâ

Eserin müellifi Ebû Sa'd Abdülmelik b. Muhammed Nîşâbur'un bir semti olan Hargûş'ta doğmuştur. Nîşâbur, Bağdat, Mekke, Şam, Kûdüs ve Mısır'daki ilim merkezlerini gezerek tahsilini tamamlamıştır. Hadis ve fıkıh alanlarına vakıf olan Hargûşî, aynı zamanda mutasavvıftır. Hayattaki bütün kazancını, kütüphane, hastane ve vakfiyeler gibi hayır işlerinde kullanmıştır. Hargûşî, doğduğu yer olan Nîşâbur'un Hargûş semtinde h. 406 (m. 1015/1016) tarihinde vefat etmiştir (Uludağ, 1997, ss. 167-168).

Şerefü'l-Mustafâ; Harguşî'nin *Şerefü'n-nebî*, *Şerefü'n-nübüvve* ve *Delâ'ilü'n-nübüvve* gibi isimlerle de anılan şemail ve siyere dair bir eseridir. Farsçaya da tercüme edilen bu eserin ülkemizdeki çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları da mevcuttur (Uludağ, 1997, ss. 167-168).

Şevâhidü'n-nübüvve'de, *Şerefü'l-Mustafâ* adlı eserden üç yerde alıntı yapılmıştır. Bu alıntılardan ilki Hz. Peygamber'in Medine'de bir mescit inşa etme isteği ve bu esnada inşaatta kullanılacak malzemelerden olan direklerin, olağanüstü hallerinden bahsetmesiyle ilgilidir. *Şerefü'l-Mustafâ*'dan yapılan ikinci alıntı Hayber fethi ile Hz. Peygamber'in eline geçen merkeble konuşma hadisidir. Üçüncü alıntıda bu hadisenin devamı niteliğindeki rivayetten yapılmıştır. “*Kitâb-ı Şerefü'l-Muşşâfâ'da eydür: Ata vü*

ecdādımdan sem‘imize qar‘ itmişdür ki bizüm neslimüze enbiyâ-i i‘zâmdan yedi ‘aded nebîyy-i sa‘âdet-medâr suvâr olmuşlar ve bizim âhîr neslimize bir peygamber suvâr olsa gerekdür.” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 195).

8. Tasavvuf Kaynakları

8.1. Fütûhât-ı Mekkiyye

Kısaca İbnü'l-Arabî olarak bilinen müellifin asıl adı Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el- Hâtîmî'dir. İbnü'l-Arabî, h. 560 (m. 1165) yılında Endülüs'ün Güneydoğusundaki Mursiye (Murcia) de dünyaya gelmiştir. Asil ve zengin bir aileye mensup olan İbnü'l-Arabî çok iyi bir eğitim almıştır. Hayatı boyunca birçok Müslüman beldesini dolaşan İbnü'l-Arabî buralardaki âlimlerden istifade etmeyi de ihmal etmemiştir. İslam tarihindeki en büyük mutasavvıflardan biri olarak gösterilen Arabî, "vahdet-i vücûd" düşüncesinin de kurucusudur. Yüksek ilminin yanında çok velûd olan müellifin 250 civarında eserinin olduğu düşünülmektedir (Keklik, 1966, ss. 6-140).

Kısaca *Fütûhât-ı Mekkiyye* olarak bilinen eserin tam adı *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye fî ma'rifeti'l-esrâri'l-mâlikîyye ve'l-mülkiyye*'dir. Tasavvuf klasikleri arasında gösterilen eser zaman zaman eleştirilmekle beraber, yazıldığı günden beri sürekli önemini korumuştur. (Kılıç, 1996, ss. 251-258). Ekrem Demirli tarafından 18 cilt şeklinde Türkçeye çevrilen eser üzerinde pek çok akademik çalışma yapılmıştır.

Mollâ Câmî, tasavvufî düşünce olarak İbnü'l-Arabî'yi kendine pîr kabul etmiş ve başta vahdet-i vücûd olmak üzere birçok düşüncesine katılmıştır. Eserinin dört yerinde *Fütûhât-ı Mekkiyye*'den alıntı yapılmıştır. Câmî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*'den yaptığı alıntılarını düşüncesini güçlendirmek veya delil göstermek için kullanmıştır. "*Ve yine mervîdür ki, Şeyhin celaleynîñ kerâmât ‘adidesinden ma‘dûd ve Şeyh-i Ekber Şeyh Muhyiddîn-i ‘Arabî Hazretleriniñ Fütûhât-ı Mekkiyye nâm kitâb-ı celîl lâzîmü'l-tebcilinde mevcûddür.*" (Ahîzâde, h. 1009, vr. 15).

8.2. Sıfatu's-Safve

Sıfatu's-safve'nin müellifi Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'dir. Soy olarak Hz. Ebû Bekir'e dayanan İbnü'l-Cevzî h. 510 (m. 1116) tarihinde Bağdat'ta doğmuştur. Tahsil hayatında seksenden fazla âlimden dersler aldı. Tefsir, hadis, akaid, tarih ve biyografi gibi alanlarda pek çok eser telif etmiştir. İbnü'l-Cevzî h. 597 (m. 1201) tarihinde vefat etti. Mezarı Bâbü Harb Kabristanı'nda bulunup Ahmed b. Hanbel'in yanına defnedilmiştir (İbnü'l-Cevzî, 1997, ss. 21-22).

İbnü'l-Cevzî, *Sıfatu's-safve*'yi Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Hilyetü'l-evliyâ* isimli eserini kısaltarak bazı sûfî ve zâhidleri eklemesiyle yeni bir tertiple kaleme almıştır. *Hilyetü'l-evliyâ*'da 688 zahid ve sûfî hakkında bilgi bulunmasına karşılık *Sıfatu's-safve*'de 234'ü kadın olmak üzere bu sayı 1031'e çıkarılmıştır (İbnü'l-Cevzî, 1979, s. 202).

Şevâhidü'n-nübüvve'de İbnü'l-Cevzîden iki yerde alıntı yapılmıştır. *Sıfatu's-safve*'den isim olarak ise sadece bir yerde alıntı yapılmıştır. “*İbn-i Cevzî Şıfatu's-safve nâm kitâbında irâd itmiş ki, sünn-i şeriflerinde dört kul var biri altmış üç olmak biri altmış beş olmak ve elli yedi olmak ve seksen olmak val'llâhu a'lem.*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 457).

9. Diğer Dini Kaynaklar

9.1. Rebî'ü'l-Ebrâr

Zemahşerî olarak bilinen müellifin asıl adı Ebü'l-Kâsım b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî'dir. H. 467 (m. 1075) yılında Türkmenistan'ın Taşavuz ili Köroğlu kazasının Zemahşer bölgesinde doğmuştur. "Cârullah" ve "Fahr-i Hârizm" lakaplarıyla da anılan Zemahşerî önde gelen Mutezile âlimlerindedir. Tefsir, hadis, kelâm ve fıkıh gibi ilimlerin yanında Arap dili ve edebiyatı konusunda da vukufiyeti olan çok yönlü bir şahsiyettir. Bu ilimlerde kaleme aldığı altmışa yakın eser olmakla birlikte daha çok *Keşşâf* adlı tefsir kitabıyla tanınmıştır. Zemahşerî, h. 538 (m. 1144) yılında Özbekistan sınırları içerisindeki Cürçânîye bölgesinde vefat etti (Öztürk, 2013, ss. 235-238).

Eserin tam adı *Rebî'u'l-ibrâr ve nusûsü'l-ahbâr (fusûsü'l-ahbâr)*'dir. Muhâdarât sahasında kaleme alınmış en önemli eserlerden biridir. *Rebî'u'l-ibrâr*, halifelerin, büyük sahâbîlerin ve bazı fakihlerin hikmetli sözleriyle ders alınacak hikâyeler ve bazı şairlerden yapılan iktibaslardan meydana gelir (Öztürk, 2013, ss. 235-238).

Mollâ Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*'de bu eserden sadece bir adet alıntı yapmıştır. Hz. Muhammed'in Hicret'inden sonraki süreçte meydana gelen fevkalade hadiselerden biri nakledilirken Zemahşerî ve eserine şu şekilde müracaat edilmiştir: “*Ve yine Zemahşerî Rebî'ü'l-ibrâr nâm kitâbında Ümmü Ma'bed'ün hemşire-zâdesi olan Hind'den rivâyet ider ol dağı Ümmü Ma'bed'den rivâyet ider ki Ümmü Ma'bed dimiş, Hâzret-i Rasûl-i Ekrem şalla'llâhu te'âlâ aleyhi ve sellem benüm haymemde cevâb itdiler.*” (Ahîzâde, h. 1009, vr. 89).

9.2. Delâ'ilü'n-Nübüvve

Eserin müellifi Ebu'l-Abbâs Ca'fer b. Muhammed b. el-Mu'tez el-Mustağfirî en-Nesefî'dir. Kısaca İmâm Mustağfirî olarak bilinen âlim h. 350 (m. 961) yılında Nesef'te (Nahşeb) doğmuştur. Dedesi ve babası gibi kendisi de hadis ilmiyle ilgilendi. Aile büyüklerinden aldığı eğitimin dışında dönemin önemli muhaddislerinden Ebü'l-Heysem Muhammed b. Mekkî el-Küşmîhenî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Guncâr ve Ahmed b. Muhammed el-Kelâbâzî gibi âlimlerden ders aldı. Güvenilir bir hadis hafızı olarak bilinen İmâm Mustağfirî, h. 432 (m.1041) tarihinde vefat etmiştir. (Hatipoğlu, 2006, ss. 108-109).

Delâ'ilü'n-nübüvve, Hz. Muhammed'in mucizeleri, sîreti ve bazı velilerin kerameti hakkında kaleme alınmış bir eserdir. Bu mevcut konular çerçevesinde aktarılan rivayetlerden

meydana gelmektedir. Eser iki ana bölüm ve yedi babdan müteşekkildir. (Yavuz, 1994, s. 115).

Şevâhidü'n-nübüvve'de Câmî, isim olarak İmâm Mustağfirî'den yedi, eseri *Delâ'ilü'n-nübüvve*'den ise iki yerde alıntı yapmıştır. Bu alıntılar "Mustağfirî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* adlı eserinde rivayet etmiştir" ya da "Mustağfirî'nin rivayet ettiği gibi" şeklinde zikredilmiştir. *Şevâhidü'n-nübüvve*'de müellif ve eser ismi zikredilerek şu şekilde bir alıntı yapılmıştır: "Ve yine mervîdür ki, *Delâ'ilü'n-nübüvve nâm kitâbda imâm Mustağfirî mevşûk-ı bî-kimesneden naql-i tarikiyle zikr ider ki, biz üç nefer-refîk Yemen cânibine hemrâh olup gîtdük yanımızda bir Kûfî şahş vardı ki, şeyhînin mükerrimin haqqında şân-ı şerîflerine sezâ olmaz kelimât-ı nâ-şâyeste söyleyüp her çend ki, pend-i bend ile peyvend itmek kaçd olundu* (Ahîzâde, h. 1009, vr. 231). Sadece Mustağfirî'nin ismi verilerek de şöyle bir alıntı yapılmıştır: "Ve yine ol kabiledendür İmâm Müstağfirî rahmetu'llâhu 'aleyhi buyurmuşlar ki haram-ı muhteremde bir şecer sâyesinde bir cemâ'at qarâr itmîşler idi. Yanlarında nân getürmüş adamları yok idi içlerinden biri tîr ve kemân elüne alup bir âhû şikâr itdi" (Ahîzâde, h. 1009, vr. 344).

10. Şahısların Rivayetleri

Şevâhidü'n-nübüvve'de yukarıda zikredilen yazılı kaynakların dışında bir de şahıslardan rivayet edilen kaynaklar mevcuttur. Bu alıntılarda eser ismi belirtilmeksizin sadece şahıs isimleri zikredilmiştir. Bu şahıslar içerisinde ismi en sık zikredilen âlim yedi yerde ismi geçen İmâm Mustağfirî'dir. Eseri zikredilmeden ismi anılan diğer âlimler ise şunlardır: Cüneyd-i Bağdâdî, Bâyezîd-i Bistâmî, İbn Attar, Vâkîdî, Müslim ve İmâm Nevevi'dir. Bir rivâyette İmâm Mustağfirî'den nakille şu bilgiler aktarılmıştır. "Ve yine ol kabiledendür İmâm Mustağfirî rahmetu'llâhu 'aleyh rivâyet itmîş ki bir kavm hac-ı şerife gîtmîşler haram-ı muhtereme yetişdiklerinde bir menzile nüzül itdiler bir âhû ol kavme qarib-i mahale geldi." (Ahîzâde, h. 1009, vr. 394).

Sonuç

Molla Câmî, Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair mu'cizelerini anlattığı bunun yanında; Hulefâ-yı Râşidîn, On iki imam ve bazı sahabilerin kerametlerini konu edindiği *Şevâhidü'n-nübüvve* adlı eserini h. 885 (m. 1480) yılında kaleme almıştır. Yaklaşık 500 civarında rivayetin nakledildiği eser, mensur olarak yazılmıştır. *Şevâhidü'n-nübüvve*'nin Türkçeye dört tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerden sonuncusu h. 1009 (m. 1600/1601) yılında Ahîzâde Abdülhâlm Efendi tarafından yapılmıştır. Molla Câmî, *Şevâhidü'n-nübüvve*'yi kaleme alırken başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere pek çok kitaptan istifade etmiştir. Eserde Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerden yapılan alıntılar yanında; Tevrat, Zebur ve İncil gibi kutsal kitaplardan da alıntılar yapılmıştır. Molla Câmî, kutsal kitaplar ve hadis-i şerifler dışında ayrıca; tefsir, hadis, tasavvuf ve İslam tarihi kaynaklarından da

yararlanmıştı. *Şevâhidü'n-nübüvve'*de rivayetler aktarılırken, kullanılan bu dini kaynakların kimi zaman müellifi kimi zaman ise sadece eser ismi zikredilir. Zikredilen yazılı kaynaklar dışında eser ismi verilmeksizin sadece şahıs ismi verilerek yapılan alıntılar da mevcuttur. Bu tür örneklerde ise genellikle tanınmış bir İslam âliminden alıntılar yapılır. Eserde bu anlamda ismi en çok zikredilen âlim İmâm Mustağfirî'dir.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (2012). Tevrât. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 41, ss. 40-45). İstanbul: TDV.
- Ahatlı, E. (2011). *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*. Ankara: DİB.
- Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi, (h. 1009). *Şevâhidü'n-nübüvve tercümesi*. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fatih Nu: 4275.
- Algar, H., (2016). *Abdurrahmân Câmî*. Abdullah Taha Orhan, Zeyneb Hafsa Orhan. (Çev.). İstanbul: Litera.
- Ali Asgar, H. (1994). *Câmî hayatı ve eserleri*. M. Nuri Gençosman. (Çev.). İstanbul: MEB.
- A'zamî, M. M. (1992). *Buhârî, Muhammed b. İsmâil. Diyanet İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 6, ss. 368-372). İstanbul: DİB.
- Buhârî, (2001). *et-Tarihu'l-kebir*. Mustafa Abdülkadir Ahmet Ata. (Nşr.). Beyrut.
- Çakan, İ. L. (1985). *Hadis edebiyatı*. İstanbul: İFAV.
- Devletşâh, (1977). *Tezkire-i devletşâh*. Necati Lugal. (Çev.). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Ebû Dâvûd, (ts.). *es-Sünen*. M. Muhyiddin Abdülhamid, (Nşr.). Beyrut.
- Güleç, H. (1988). Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 1, s. 548). İstanbul: TDV.
- Gürkan, S. L. (2013). Zebur. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 44, ss. 171-173). İstanbul: TDV.
- Harman, Ö. F. (2000). İncil. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 22, ss. 270-276). İstanbul: TDV.
- Hatipoğlu, İ. (2006). Mustağfirî. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 32, ss. 108-109). İstanbul: TDV.
- İbnü'Esir Mecdüddin. (1963). *en-Nihaye*. Mahmud M. Et-Tenahi & Tahir Ahmed ez-Zavi, (Nşr.). Kahire.
- İbnü'l-Cevzi. (1979). *Sıfatü's-safve*. (Mahmud Fahuri-M. Revvas Kalaci, Nşr.) Beyrut.

- İbnü'l-Cevzi. (1997). *el-Mevzu'at*. (Nureddin Boyacılar, Nşr.) Riyad.
- Kandemir, M. Y. (1994). Ebû Dâvûd es-Sicistânî. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 10. ss. 119-121). İstanbul: TDV.
- Keklik, N. (1966) *Muhyiddin İbnü'l-Arabî: Hayatı ve Çevresi*. İstanbul. İFAV.
- Kılıç, M. E. (1996). el-Fütûhât-ı Mekkiyye. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 13. ss. 251-256). İstanbul: TDV.
- Kurtuluş, R. (2014). Ahîzâde Abdülhâlîm Efendi. *Ahîlik Ansiklopedisi* içinde. (C. 1, ss. 225-226). Ankara: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*. (Nuri Akbayar, Haz.) (C. 1). İstanbul, Tarih Vakfı Yurt.
- Nev'i-zâde Atâ'i, (2017). *Hadâikü'l-hakâik fi Tekmileti's-şakâik*. Suat Donuk, (Haz.). (C. 2). İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Okumuş, Ö. (1993). Câmî, Abdurrahmân. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde çinde (C. 7, s. 94). İstanbul: TDV.
- Öz, M. (2010). Şevâhidü'n-nübüvve. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 39, s. 20). İstanbul: TDV.
- Öztürk, M. (2013). Zemahşerî. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 44. ss. 235-238). İstanbul: TDV.
- Turgut, K. (2013). Abdurrahmân Câmî, Düşünce ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uludağ, S. (1997). Hargûşî. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 16, ss. 167-168). İstanbul: TDV.
- Yavuz, Y. Ş. (1994). *Delâ'ilü'n-nübüvve*. *Türkiye Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* içinde (C. 9, s. 115). İstanbul: TDV.

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 9 • Haziran/June 2020 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Recep Emin GÜL

Editörler / Editors

Siebren MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Mehmet Akif ŞENTÜRK (Brunel University London)
Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Hülya HACİSMAİLOĞLU (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, Yalova Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Bezza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Ali İNAN, Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Muhiddin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)
Siebren MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)	Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)
Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)
Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)
Samet YAĞCI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 27.06.2020

İNDEKSLER

